

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE SANAL MÜZE KULLANIMININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ*

Elif Aladağ**
Dilek Akkaya***
Gülşay Şensöz***

ÖZET

Bu çalışmanın sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” yöntemi ile Aydın İlinde görev yapan öğretmenlerden derslerinde sanal müze kullanan 10 öğretmen çalışma kapsamına alınmıştır. Araştırmada veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgiler ve 12 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi türlerinden tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Veriler, nitel araştırma konusunda deneyimli bir öğretim üyesi ve araştırmacılar tarafından ayrı ayrı kodlanmışlardır. Kodlayıcılar arasında uyum yüzdesi % 78 olarak hesaplanmıştır. Çalışma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sanal müzeyi öğrencilerin gezme imkânı olmayan müzeleri görme imkânı sunduğundan önemli bir öğretim materyali olarak gördüğü ancak kullanımı sırasında sıkıntılarla karşılaştığı görülmektedir. Çalışma ve alan yazın taraması sonucunda sanal müzelerin sosyal bilgiler dersinde daha etkili kullanılabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmenler ve müze yöneticileri için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müze eğitimi, sanal müze, sosyal bilgiler.

EVALUATION OF USING VIRTUAL MUSEUMS IN SOCIAL STUDIES LESSONS ACCORDING TO TEACHER'S VIEW

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the use of virtual museums in social studies lessons. This research is a qualitative research. Semi-structured interviews were made. Semi-structured interview form was developed by researchers and consists of personal information questions and 12 open-ended questions. With the critical case sampling, a method of purposive sampling, 10 teachers working in the Aydın province who use virtual

* Bu çalışma 26-28 Nisan 2013 tarihlerinde Aksaray Üniversitesi'nde gerçekleştirilen “Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda sözlü bildiri olan sunulmuş ve çalışmanın özeti bildiri özetleri kitapçığında yayınlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, elaladag@adu.edu.tr

*** MEB Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

museums in their lessons were selected for interview. Inductive analysis, one of the content analysis types, was employed to analyze the data obtained in the research. The researchers and a lecturer experienced in qualitative research analyzed the teachers answers independently and then they checked the similarities of the analyses. The agreement between the researchers was calculated as 78%. At the end of the study it is found that social studies teachers think virtual museums as an important education material but they have same obstacles while using it. For using virtual museums more effectively in social studies lessons some proposals are offered to Ministry of National Education, teachers and museum administrators.

Key words: *Museum education, virtual museum, social studies.*

GİRİŞ

Disiplinler arası bir yaklaşıma sahip olan sosyal bilgiler dersi için görsel materyal kullanımı ile kalıcılığı sağlamak ve birinci elden kaynak kullanarak bilimsel belgelere dayanmak büyük önem taşır. Özellikle tarih, arkeoloji, coğrafya gibi bilim dallarını kapsayan sosyal bilgiler dersi için görsel materyal ve birinci elden kaynak kullanımı denildiğinde akla ilk gelenlerden biri müzelerdir. Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM, 2006) müzeleri: “Toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırma yapan, bu malzemeleri toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kâr düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kurumdur.” şeklinde tanımlamıştır. Müzelerin toplama, belgeleme (arşivleme), koruma (bakım - onarım) sergileme ve eğitim işlevleri vardır. Eğitim işlevi tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda artmaktadır. Bu artışta müzelerin eğitimdeki rolü ile ilgili yapılan akademik çalışmaların da etkisi mevcuttur. Yapılan çalışmalara genel olarak bakıldığında müze gezilerinin konuların öğrenilmesini kolaylaştırdığı, derse ilgiyi ve akademik başarıyı arttırdığı, sorgulayıcı, yaratıcı ve tarihsel düşünme becerilerini geliştirdiği, öğrencilere estetik bir bakış açısı kazandırdığı görülmektedir (Gartenhaus, 2000; Kuruoğlu Maccario, 2002; Demir, 2005; Erim, 2005; Çulha, 2006; Işık, 2008; Yeşilbursa, 2008; Gökaya ve Yeşilbursa, 2009; Önder, Abacı ve Kamaraj, 2009; Akyüz, 2009; Filiz, 2010; Yılmaz ve Şeker, 2012; Çalışkan ve Çerkez, 2012). Fakat müze gezileri yaptırmak maddi imkânlar, güvenlik, zaman, uzaklık, yol, ailelerin izin vermemesi, kaza riskleri vb. durumlar açısından oldukça zor olmaktadır. Tüm dünyada bu soruna çözüm yolu bulmak ve globalleşen dünyada, dünyanın diğer ucundaki müzelere ulaşabilmek amacıyla sanal müzecilik anlayışı ortaya çıkmıştır.

SANAL MÜZE

Sanal Müze, değişik medya imkânlarından faydalanılarak hazırlanmış sayısal nesnelere ve bunlara ait bilgileri barındıran, ziyaretçi ile iletişimin kesintisiz olması ve muhtelif erişim şekillerini karşılamak için alışıldık iletişim metotlarının ötesine geçen,

dünya çapında erişimini olanaklı kılmak amacıyla fiziksel anlamda bir mekâna ihtiyaç duymayan müzeler şeklinde tanımlanmaktadır (Schweibenz, 2004). Düzgün ise (2007); “Farklı medya imkânlarından faydalanarak hazırlanmış sayısal nesnelere ve bunlara ait bilgileri barındıran, ziyaretçiyle kesintisiz iletişim içinde, muhtelif erişim şekillerini karşılamak için alışılmış iletişim metotlarının ötesine geçen, dünya çapında erişimi mümkün kılmak amacıyla fiziksel anlamda bir mekâna ihtiyaç duymayan müzeler” olarak açıklamıştır.

Sanal müze, web sitesi ve sanal alan gezileri birbirine yakın fakat farklı kavramlardır. Müze web siteleri daha çok internet ortamında, gerçek müzede bulunan önemli eserlerin öne çıkarıldığı, ziyaretçilere müzeyi tanıtmaya amacıyla hazırlanmış ve ulaşım konusunda bilgi sağlayan siteler olarak özetlenebilir. Kısacası bir web sitesinin amacı sanal ortamdaki potansiyel müze ziyaretçisini, gerçek müzeyi ziyaret etmesi konusunda davet etmektir. Sanal alan gezisi ise bir alanın internet üzerinden gezilmesidir.

Bir müzenin sanal müze olarak değerlendirilebilmesi için sağlaması gereken bazı şartlar vardır. Tepecik’e göre (2007) bunlar; ‘müzenin tüm eserlerinin internet ortamına sunulması’, ‘öğretmenler, öğrenciler ve özel alan uzmanları için hizmet sayfaları açılması’ ve ‘ziyaret edenler için özel bağlantıların oluşturulması’dır. Bu şartların sağlanması, müzeye ait web sitelerinin sanal müzeden ayrılmasını da sağlayacaktır. Şık Glosset’de (2007), sanal bir müzenin önemini ve değerini ortaya koyacak olan içerisindeki eserlerin özgünlüğü değil, eldeki eserlerin yeni bir bilgi üretecek şekilde kullanılarak dijital ortama aktarımı olduğunu belirtmiştir.

SANAL MÜZE İLE EĞİTİM

Çağdaş toplumlarda müzeler, birer yaygın eğitim kurumu olarak halkı eğitmeyi hedeflemektedirler. Bunu gerçekleştirebilmek için de yöntem olarak halkla ilişkileri ve iletişimi kullanmaya yönelmişlerdir (Kuruoğlu Maccario, 2002). Bu iletişim yollarından biri olarak kabul edebileceğimiz sanal müzelerin eğitimde kullanılmasının müze eğitimi konusunda yarar sağlayacağını belirten Tepecik (2007) sanal müzelerin, müzelerin eğitim görevlerini yerine getirmesi bağlamında çok önemli adımlar olduğunu ifade etmiştir. Saraç (2007), diğer müzelerle ve okullarla işbirliği yaparak ve sürekli iletişimde bulunarak yaratılacak sanal müzelerin, bilgi çağı toplumunda kendilerine sağlam bir yer bulacaklarını belirtmiştir.

Çolak (2006) ve Tepecik (2007) sanal müzelerin faydalarını şöyle sıralamıştır:

- Ülkenin en ücra köşesindeki köy, kasaba ve beldelerde yaşayan insanların gidip görme olanağı bulamadığı büyük müzeler, sanal müze ortamı sayesinde ziyaretçinin ayağına götürülmüş olur.
- Sanal müzeler, ziyaretçiler ile kesintisiz iletişim sağlar.
- Sanal müzeler, doğru tasarlandıklarında uzaktan eğitim, hayat boyu eğitim amacıyla kullanılabilirler.
- Sanal müzeler sayısal ayrımın kapanmasına katkıda bulunurlar.
- Sanal müzeler, doğru ve güvenilir bilgi kaynaklarıdır.

- Gerçek mekâna sahip müzelerin yerini tutmamasına rağmen, genel kültür açısından bilgilendirme sağlar.
- Ülke geneline yayılan tüm okullarla kurulacak olan elektronik iletişim ağları sayesinde müze eğitimi ilişkisi kurulabilir.

Müze gezilerinde olduğu gibi sanal müze gezilerinde de gezi öncesi, gezi sırasında ve sonrasında yapılması gereken bazı hazırlıklar ve alınması gereken önlemler vardır. Bu hazırlıkların yapılması ziyaretten alınacak olan verimin artmasını, kazanımların en doğru ve etkin şekilde kazandırılmasını sağlayacaktır.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde sanal alan gezilerine programın çeşitli kademelerinde ve ünitelerinde yer verildiği görülür. Programın içeriğinde, müze ile sosyal bilgiler eğitiminin yürütülmesinin önemi ortaya konmuş ve müze eğitimi konusunda öğretmenlere açıklayıcı bilgiler sunulmuştur. Kazanımların aktarılması ve dersin amaçlarına ulaşmasında gerçek müze gezilerinden yararlanmaları tavsiye edilirken bunun mümkün olmadığı durumlarda sanal alan gezilerine başvurulabileceği belirtilmiştir. Fakat doğrudan sanal müze kullanımının yapılmasının tavsiye edildiği kazanımlar da bulunmaktadır (MEB,2005).

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarında sanal müzeler birçok üniteye yer almasına ve gerçek müze gezilerinin yapılamadığı durumlarda öğretmenlere tavsiye edilmesine rağmen bu konuda yapılan çalışmalar sınırlıdır (Egüz, 2011; Egüz ve Kesten, 2012; Ulusoy, 2010). Sanal müzelerin derslerde etkili bir şekilde kullanılabilmesi öğretmenlerin karşılaştıkları problemler ve çözüm önerilerini dikkate almak gerekmektedir. Çalışma sosyal bilgiler öğretmenlerinin sanal müzeleri derslerinde nasıl kullandıklarını belirlemeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme türleri içerisinden ise yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede amaç, görüşülen bireylerin verdikleri bilgiler arasındaki paralelliği ve farklılığı saptamak ve buna göre karşılaştırmalar yapmaktır (Brannigan,1985'den aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırma sürecinde Aydın merkezde çalışan ve sanal müze kullanan sosyal bilgiler öğretmenleriyle görüşülmüştür. Görüşme sırasında ses kaydı yapılmış ve daha sonra yazılı hale getirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden "ölçüt örnekleme" yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Çalışmada "ölçüt örnekleme" yönteminin seçilmesinin nedeni araştırmanın amacı doğrultusunda sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımı ile ilgili bilginin en iyi sanal müze uygulaması yapan öğretmenlerden elde edilebilecek olmasıdır. Bu nedenle Aydın İlinde görev yapan öğretmenlerden derslerinde sanal müze kullanan 10 öğretmen çalışma kapsamına alınmıştır. Ancak

araştırma kapsamında belirlenen ölçütlere uyan öğretmenleri belirlemek için seçkisiz örnekleme yöntemi ile Aydın merkezde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri ile görüşülerek derslerinde sanal müze kullanıp kullanmadıkları belirlenmiştir. Dersinde sanal müze kullanan 10 öğretmen tespit edilinceye dek bu çalışma devam etmiştir. Bu amaçla 50 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşülmüş bunlardan 10 tanesi sanal müze kullandığını belirtmiştir. Sanal müze kullanan öğretmenlerin tamamı çalışmaya gönüllü olarak katılmıştır. Çalışma kapsamında görüşme yapılan öğretmenler hakkındaki bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır:

Tablo 1: Çalışma grubunun özellikleri

	Cinsiyet	Mezun olduğu bölüm	Kıdem	Bilgisayar kullanma düzeyi	Bilgi teknolojileri sınıfı var mı?
Öğretmen 1	Erkek	Coğrafya	23	İyi	Evet
Öğretmen 2	Kadın	Coğrafya	19	Orta	Evet
Öğretmen 3	Erkek	Coğrafya	32	İyi	Evet
Öğretmen 4	Erkek	Sosyal Bilgiler	11	Orta	Evet
Öğretmen 5	Kadın	Tarih	12	Orta	Hayır
Öğretmen 6	Erkek	Tarih	23	İyi	Evet
Öğretmen 7	Kadın	Coğrafya	25	İyi	Hayır
Öğretmen 8	Kadın	Tarih	15	Orta	Hayır
Öğretmen 9	Erkek	Tarih	12	Orta	Evet
Öğretmen 10	Kadın	Sosyal Bilgiler	1	Orta	Evet

Çalışma grubunda kadın ve erkek öğretmen sayısı eşittir. Mezun olunan branş açısından ise tarih ve coğrafya öğretmenlerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümünden mezun olan yalnızca iki öğretmen bulunmaktadır. Öğretmenlerin tamamı bilgisayar bildiklerini (orta ve iyi derecede) belirtmişlerdir. Görüşme yapılan öğretmenlerin okullarında bilgi teknolojileri sınıfı olanların (7), olmayanlara göre (3) çoğunlukta olduğu da görülmüştür.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. İki sosyal bilgiler öğretmeni ile yapılan ön görüşme ve literatür taraması ışığında oluşturulan görüşme formu kişisel bilgiler ve 12 açık uçlu soru olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Veri toplama aracı uygulanmadan önce sosyal bilgiler eğitimi alanından iki öğretim üyesi ve bilgisayar ve öğretim teknolojileri alanından bir öğretim üyesi tarafından incelenmiştir. Aydın il merkezinde görev yapmakta olan bir sosyal bilgiler öğretmeni ile ön uygulaması yapılarak veri toplama aracına son şekli verilmiştir.

Görüşmeler öğretmenlerin çalıştıkları okullarda, onların belirlediği görüşme yapmaya uygun sakin mekânlarda gerçekleştirilmiş olup ortalama olarak 30 dakika sürmüştür. Görüşme sırasında veri kaybını engelleyebilmek amacıyla ses kaydı alınmıştır. Ancak bir öğretmenin ses kaydı yapılmasına izin vermemesi üzerine görüşme yazılı olarak kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analizinde içerik analizi türlerinden tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Tümevarımcı analiz kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla yapılmaktadır (Miles ve Huberman, 1994; Yıldırım ve Şimşek, 2006). Tümevarımcı analizin birinci aşamasında görüşmelerde yapılan ses kayıtları yazılı hale getirilmiştir. İkinci aşamada nitel araştırma konusunda deneyimli bir öğretim üyesi ve araştırmacılar bu yazılı verileri ayrı ayrı kodlamışlardır. Güvenirlik için her iki kodlama üzerinde Güvenirlik= Görüş Birliği/ Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı X 100 formülü uygulanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Kodlayıcılar arasında uyum yüzdesi % 78 olarak hesaplanmıştır. Uyum yüzdesinin % 70 veya daha üstü olması yeterli görüldüğünden veri analizi açısından güvenilirlik sağlanmıştır.

BULGULAR

1. Sizce sanal müze nedir?

Veri toplama aracında yer alan “Sizce sanal müze nedir?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 2’de analiz edilmiştir.

Tablo 2: Öğretmenlerin sanal müze tanımları

	f
Öğrencilerin ulaşamadıkları müzeleri gezmelerini sağlayan öğretim materyali	8
İnternet üzerinden erişim sağlayan müze	5
Gerçek ziyaret hissini internette yaşatan müze	3

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğretmenlerin birçoğu sanal müzeyi, öğrencilerin gidemedikleri müzeleri sınıfta görmelerini sağlayan materyal olarak görmektedirler. Sosyal bilgiler dersleri sırasında bahsi geçen uygarlık, tarihi nesne ya da tarihi mekânların gösterilerek öğretilmesi sırasında sanal müzelerden yararlanan öğretmenler; zaman, izin ya da ekonomik nedenlerden dolayı gerçekleştirilmesi zor olan müze gezilerinin sanal müzeler sayesinde kolaylaştığını belirtmişlerdir. Örneğin Öğretmen 10 bu konuyu şu cümlelerle özetlemiştir. “*Bana göre derste yararlı olabilecek en iyi kaynaklardan, materyallerden biri. Derste ben Anıtkabir’i işliyorsam veya bir Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ni işliyorsam benim Aydın’da çocuğu götürme ihtimalim hiç yok. Ama en azından çocuğa bir tanıtma amaçlı gösterebilmem için bir araç.*”

Yine öğretmenlerin bir kısmı sanal müzelerin tanımını yaparken “gerçek ziyaret hissi” vermelerinin öneminden bahsetmişlerdir. Örneğin öğretmen 3, “*... Farklı bir görüntü öğrenci üzerinde etkisini hissediyorsunuz. Belki bu etki psikolojik bir etki ama ne olursa olsun yani oraya gitmiş kadar olmuyor ama o anı yaşıyor öğrenci sanal müzede onu yaşamaktır diye düşünüyorum.*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Beş öğretmen sanal müzelerin internet üzerinden erişim özelliğine vurgu yapmıştır. Öğretmen 9 “*İnternet ortamına aktarılmış müze görüntüleri olarak yorumluyorum*” şeklinde belirtmiştir.

Ancak sanal müzelerin en önemli özelliklerinden olan müzedeki eserlerin online olarak sunulmasını yalnızca iki öğretmen belirtmiştir. Örneğin öğretmen 6: “*Sanal müze, ekranda oradaki bilgilerin veya materyallerin çocuklara gösterilmesi aktarılması. Bu şekilde bizim algıladığımız. Yani orda ki materyalleri çocuklara göstermek. Çünkü kitapta geçiyor seramik. Bilmiyor veya Lidyalıların heykellerini Frigyalıların Anadolu Medeniyetler Müzesinde olanları... Bunları algılayamıyor. Orda daha rahat görebiliyor...*”

2. Sanal müzeleri ne sıklıkla kullanıyorsunuz?

Veri toplama aracında yer alan “Sanal müzeleri ne sıklıkla kullanıyorsunuz?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 3’te analiz edilmiştir.

Tablo 3: Öğretmenlerin derslerde sanal müze kullanma sıklıkları

	f
İlgili konular oldukça	8
İki üç haftada bir	2
Bir defa kullandım	2

Tablo 3’te görüldüğü gibi ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğu, ziyaret sıklıkları konusunda aralık belirtmemişlerdir. Öğretmenlerden sekizi sanal müze ziyaretlerini, kazanımlar ve ders kitabındaki metinlerde sanal müzelerle ilişkili konular olduğunda gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Örneğin Öğretmen 3 “*Yeri geldikçe faydalanıyorum sıklığı söyleyemem ama yeri geliyor bir derste iki üç defa oluyor yeri geliyor ayda bir olabilir. Koşullara bağlı*” şeklinde görüş belirtmiştir. Bu öğretmenlerden ikisi ise bu sıklığın yaklaşık iki üç haftada bir olduğunu söylemiştir. Öğretmen 5, ünitelerin sanal müzeyle olan ilgisine göre hareket ettiklerini söylemiş ve bu sıklığı “yaklaşık iki üç hafta da bir” olduğunu söylemiştir. “*her derste değil tabii ki. Konular gereğince. 20 günde bir, 15 günde bir... Yani işte ünitelere göre... 2-3 haftada bir gibi.*”

İki öğretmen sanal müzelerin faydalı olduğunu belirtmekle birlikte derslerinde sık kullanmadıklarını belirtmiştir.

Öğretmen 8 “*Yararlandık. Osmanlı tarihi Türk tarihinde yolculuk ünitesinde özellikle Topkapı sarayı müzesi olsun İstanbul’un fethi konusunu işlerken panorama 1453. İstanbul büyükşehir belediyesinin oluşturmuş olduğu. Onu gezdirdik çocuklara... Ama sadece 7. sınıflarda. Yani sadece o üniteye özgü oldu.*”

3. Derslerinizde hangi sanal müzeleri kullandınız?

Veri toplama aracında yer alan “Derslerinizde hangi sanal müzeleri kullandınız?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 4’te analiz edilmiştir.

Tablo 4: Öğretmenlerin derste kullandıkları sanal müzeler

	f		f
Topkapı Sarayı	8	Pamukkale Travertenleri	1
Anıtkabir	5	Peri Bacaları	1
Anadolu Medeniyetleri Müzesi	4	III. Ahmet Çeşmesi	1
Ayasofya Müzesi	3	Dolmabahçe	1
İstanbul Panorama 1453	2	Çankırı Tuz Mağarası	1
Etnografya	2	Galatasaray Lisesi	1
Çanakkale Müzesi	1	Marmaray	1
Selimiye Camii	1	İshak Paşa Sarayı	1

Tablo 4’de derslerinde sanal müzelerden yararlandıklarını söyleyen öğretmenlerin en çok; Topkapı Sarayı, Anıtkabir ve Anadolu Medeniyetleri Müzelerinden yararlandıklarını görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin bir bölümü bu soruya aslında sanal müze kavramının içerisinde yer almayan müzeleri belirtmişlerdir. Bu müzeler Çankırı Tuz Mağarası, Galatasaray Lisesi, Marmaray, vb. müzelerdir. Öğretmen 1: “Çankırı Tuz Mağarası sanal tur, Galatasaray Lisesi, İstanbul Panoraması 1453, Topkapı Sarayı, Anıtkabir, Marmaray aklıma gelenler bunlar.”

Öğretmen 2: “*Anıtkabir sanal müzesini kullandım. Başkada kullanamadım*”

Öğretmen 4: “*İnkılap tarihi dersinde Anıtkabir’i, 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde Topkapı Sarayını, Dolmabahçe Sarayı gibi sanal müzeleri kullandım.*”

Öğretmen 6: “*Genellikle Anadolu Medeniyetleri kullandım. Ondan sonra İstanbul Ayasofya var. Topkapı var. Diğerlerini kullanıyoruz...*”

4. Derste sanal müze kullanmadan önce herhangi bir hazırlık yapıyor musunuz?

Veri toplama aracında yer alan “Derste sanal müze kullanmadan önce herhangi bir hazırlık yapıyor musunuz?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 5’te analiz edilmiştir.

Tablo 5: Öğretmenlerin sanal müze kullanmadan önce yaptıkları hazırlıklar

	f
Sayfayı inceliyorum.	9
Önceden öğrencilere müzeyi ziyaret etmelerini söylüyorum.	4
Çalışma yaprağı ve ders planı hazırlıyorum.	1
Hiçbir hazırlık yapmıyorum.	1

Tablo 5’e göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu derslerinde sanal müzeleri kullanmadan önce hazırladıklarını belirtmişleridir. Öğretmenler hazırlık olarak en çok sayfayı önceden inceleme örneğini vermişlerdir. Öğretmen 1 “*Evet hazırlık yapıyorum derste o sayfayı açmadan önce mutlaka evde o sayfayı inceliyorum.*”

4 öğretmen ise öğrencilerine önceden sanal müzeyi ziyaret etmelerini söylediklerini belirtmişlerdir. Örneğin öğretmen 7: “*Sayfayı önceden inceliyorum. Ben öğrencilere tavsiye ediyorum. Öğrenciler de kendileri inceliyorlar. Öğretmenim biz şu müzede şunu görmüştük. Açalım mı? Dedikleri de oluyor öğrencilerin.*” Öğrencilerine sayfayı önceden ziyaret etmelerini söylemeyen öğretmenlerden bazıları, bunun nedeni olarak, öğrencinin ilgisinin azalacağını düşünmelerini göstermişlerdir. Bazı öğretmenler ise öğrencilerin evlerinde bilgisayar ve internet olmadığı için söylemediklerini ifade etmişlerdir. Örneğin Öğretmen 6 “*O yönlendirmeyi yapmıyoruz çünkü orda bakarsa sıkılıyor. Ondan dolayı yapmıyoruz. Yani onlara biraz sürpriz gibi geliyor... ilk defa görüyorsa çocuğa cazip geliyor. Bu her türlü ders materyali için geçerli yani*” Bir öğretmen ise derste sanal müze kullanmadan önce herhangi bir hazırlık yapmadığını belirtmiştir. Öğretmen 10: “*İncelemedim. Tamamen derste doğaçlama açtık biz. O zaten gösteriyor nereye gideceğinizi. Tek tek baktık işte neresine bakabiliriz?*”

5. Sanal müze gezisini değerlendirmek için bir ölçek kullanıyor musunuz? Nasıl?

Veri toplama aracında yer alan “Sanal müze gezisini değerlendirmek için bir ölçek kullanıyor musunuz? Nasıl?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 6’da analiz edilmiştir.

Tablo 6: Öğretmenlerin sanal müze gezisini değerlendirmek için ölçek kullanma durumları

	f
Hayır	9
Evet	1

Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerin tamamına yakınının sanal müze ziyaretlerini değerlendirmek için yazılı bir ölçek kullanmadıkları görülmektedir.

Öğretmenler herhangi bir ölçek hazırlamalarına rağmen ziyaret sırasında ve sonrasında öğrencilerden sözel olarak dönüt aldıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen 4 “*Şu ana kadar kullanmadım sadece çocuklara ders sonunda memnun kalıp kalmadıkları tarzında faydalanıp faydalanmadıkları tarzında bir soru soruyorum. Genel değerlendiriyorum.*” Sadece bir öğretmen ziyareti değerlendirmek için bir ölçek hazırladığını belirtmiş ve ölçeğini şu şekilde açıklamıştır: öğretmen 7: *Ölçek hazırlıyorum. Ne gördüler? Öyle bir ölçek hazırlıyorum. Kendim böyle kabataslak çerçevesini planını hazırladığım böyle bir ölçek kullanıyorum. Neler gördü? Ne dikkatini çekti? İşte sen olsan nasıl bir mimari yapı tasarlardın?*”

6. Sanal müze gezisi sırasında hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?

Veri toplama aracında yer alan “Sanal müze gezisi sırasında hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 7’de analiz edilmiştir.

Tablo 7: Öğretmenlerin sanal müze ziyaretleri sırasında kullandıkları yöntem ve teknikler

	f
Soru cevap	7
Anlatım	6

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğretmenler derslerinde sanal müze kullanırken en çok soru-cevap ve anlatım yöntemlerini kullanmaktadırlar.

Öğretmen 4: *“Genellikle soru cevap şeklinde ziyaret devam ediyor. Bazen de farklı olarak burada neler olmuştur, ne yapılmıştır tarzında bir yöntem kullanıyorum”* Öğretmen 6: *“Şimdi anlatım. Oradaki geçen materyalleri kısa bilgiler veriyoruz. O şekilde. Yani kısa bilgiler vererek. Anlatmaya çalışıyoruz. Şu şudur. Şu bununla ilgili gibi. Bu şekilde ifade ediyoruz.”*

7. Sanal müze çalışmasını sınıfta mı bilgi teknolojileri sınıfında mı gerçekleştiriyorsunuz?

Veri toplama aracında yer alan “Sanal müze çalışmasını sınıfta mı bilgi teknolojileri sınıfında mı gerçekleştiriyorsunuz?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 8’de analiz edilmiştir.

Tablo 8: Öğretmenlerin sanal müze çalışmalarını gerçekleştirdikleri mekânlar

	f
Sınıfta	9
Kütüphanede	1

Tablo 8’de görüldüğü gibi öğretmenlerin tamamı sanal müze çalışmalarını sınıfta gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Sınıflarında projeksiyon cihazından yansıtarak ve öğretmen kontrolünde gerçekleştirmektedirler. Öğretmen 1 “*Sınıflarımızda projeksiyon cihazımız var bu yüzden sanal müzeleri sınıfta projeksiyondan benim kontrolümde inceliyoruz*” Bir öğretmen okulunda bilgi teknolojileri sınıfı olmasına rağmen sanal müze çalışmalarını kütüphanede gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Öğretmen 6: “*Daha çok işte kütüphanede bilgisayarla gerçekleştiriyoruz. Sınıfta pek her zaman projeksiyon makinesini kullanma imkanı yok. Kullanma imkânı olduğu yerde gerçekleştiriyoruz.*” Bu öğretmenin bilgi teknolojileri sınıfını kullanmama nedeninin bilgi teknolojileri sınıfında öğrencilerin başka sitelere girerek dikkatinin dağılması ve kontrolün zor olması olduğu daha sonraki sözlerinden anlaşılmaktadır. Öğretmen 6: *Herkese bireysel bilgisayar olması gerekiyor. Aynı sistemi tüm öğrencilere kurup laboratuvarında hepsinin bilgisayar laboratuvarında görmesi gerekiyor normalde. O şekilde öğretmenin de kontrol edip yönlendirmesi gerekiyor. O tip bilgisayar laboratuvarları var. Önceki çalıştığımız okulda vardı. Ve açıyorsunuz. Aynı sayfayı aynı anda tüm öğrenciler görüyor. Öğrenciler başka sayfaya giriyorsa sen oradan görüyorsun kapatıyorsun. Öyleydi. Ama genel göstermek daha iyi çünkü herkes bir yere odaklanıyor. Tek tek bireysel olursa farklı şeylerle ilgilenebiliyorlar. Onun yerine bireysel değil de herkese toplu gösterme şeklinde olanı tercih ediyoruz.*”

Bununla birlikte bazı öğretmenler de bilgi teknolojileri sınıfında kullanımının daha faydalı olacağını belirtmişlerdir. Ancak bilgi teknoloji sınıflarında bilgisayarların sayıca yetersiz olmaması ve her zaman kullanma imkânının olması gerekçeleriyle sınıfta kullandıklarını belirtmişlerdir. Örneğin öğretmen 9 “*Bilgisayar laboratuvarında yapmak öğrencinin birbirinin işi içerisinde olması anlamında çok daha avantajlı olur. Ama laboratuvara gittiğimizde bilgisayarlar öğrenci başına yeterli olmuyor. İki öğrenciye bir bilgisayar düşme durumu var. Onun için laboratuvarı çok fazla kullanamıyoruz.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

8. Sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek sanal müzeler hangileridir?

Veri toplama aracında yer alan “Sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek sanal müzeler hangileridir?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 9’da analiz edilmiştir.

Tablo 9: Sosyal bilgiler dersinde kullanılabilir sanal müzeler hangileridir?

	f		f
Anadolu Medeniyetleri Müzesi	5	Pamukkale Travertenleri	1
Anıtkabir	4	İshak Paşa Sarayı	1
Topkapı Sarayı	3	Galatasaray Lisesi	1
Çanakkale Müzesi	2	Dolmabahçe Sarayı	1
İstanbul Panorama 1453	1	Ayasofya	1
Marmaray	1	Selimiye Cami	1
Çankırı Tuz Mağarası	1	Milli Parklar	1
Peribacaları	1	Erciyes	1
Ankaray	1	Hacı Bayram Veli Cami	1
Kocatepe Cami	1		

Tablo 9’da görüldüğü gibi öğretmenlerin yarısının (5) Anadolu medeniyetleri müzesinin sosyal bilgiler dersinde kullanılabilir sanal müzelerden olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca Anıtkabir (4), Topkapı Sarayı (3) ve Çanakkale Müzesi de (2) öğretmenlerin en çok kullanılabilirliğini söyledikleri müzelerdendir. Yapılan görüşmelerde verilen cevaplardan öğretmenlerin çoğunluğunun sanal müze ve sanal tur kavramlarını karıştırdığı internet ortamındaki tüm sanal gezileri sanal müze kapsamında düşündükleri görülmüştür. Özellikle Marmaray, Ankaray, milli parklar, Erciyes vb. cevaplar sanal müzelerin sanal tur ile karıştırıldığının en açık örnekleridir. Örneğin Öğretmen 9: “Birçok yerin sanal müzesi internet ortamına aktarılmış durumda. Mesela Ankaray’la ilgili bir konu söz konusuysa bakıyoruz. Orada neler varsa. İşte Hacı Bayram Veli Müzesi var. Anıtkabir var. Olan yerleri işte bu Kocatepe Camisinin sanal gezisi var. Yani konuyla ilgili neler varsa vaktimiz yettiğinde onları kullanıyoruz.”. Öğretmen1: “Çankırı Tuz Mağarası sanal tur, Galatasaray Lisesi, İstanbul Panoraması 1453, Topkapı Sarayı, Anıtkabir, Marmaray var.” diyerek konu hakkındaki yanlıgıy ortaya koymaktadır.

9. Ziyaret ettiğiniz sanal müzeleri yeterli buldunuz mu?

Veri toplama aracında yer alan “Ziyaret ettiğiniz sanal müzeleri yeterli buldunuz mu?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 10’da analiz edilmiştir.

Tablo 10: Öğretmenlerin sanal müzelerin yeterliliğine ilişkin görüşleri

	f
Hayır, yeterli bulmadım.	6
Evet, yeterli buldum.	4

Tablo 10’dan anlaşılacağı üzere öğretmenlerin çoğunluğunun (6) sanal müzeleri yeterli bulmadığını belirtmiştir. Özellikle sanal müzelerin tasarımlarının daha ilgi çekici olması gerektiği vurgulanmıştır. Örneğin öğretmen3 “Tabi ki yeterli bulmuyorum. Animasyonlarla bu teknoloji birleştirilebilir, orada kahramanlar gezdirilebilir özellikle bizim kültürümüzden kahramanlar gezdirilebilir.” Öğretmen 7: “Öğrenciye göre değil. Böyle daha pratik. Biraz da öğrenciye daha eğlenceli tarzda müzikle desteklense. Öğrencinin tarzında olsa. Mesela ne olur? Karikatürize edilmiş daha böyle olsa daha hoş olur.” Ayrıca sanal müzedeki envanterlerin açıklamasını yeterli bulmamaları da sanal müzeleri yeterli bulmamaları sebeplerindedir. Örneğin Öğretmen 4: “Çoğunlukla yeterli bir kısmında sadece açıklamalar yok örneğin müzedeki objenin açıklaması yok bunda en iyi

Anıtkabir bütün objeleri açıklamış. Açıklama şeklinde vermiş.” demiştir. Görüşme yapılan 4 öğretmen sanal müzelerin derslerde kullanımı ile ilgili yeterli olduğunu söylemiştir. Örneğin Öğretmen1: *”Evet yeterli buldum öğrencilerin seviyelerine uygundu.”* demiştir.

10. Sızce sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanmanın avantajları nelerdir?

Veri toplama aracında yer alan “Sızce sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanmanın avantajları nelerdir” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 11’de analiz edilmiştir.

Tablo 11: Öğretmenlerin görüşlerine göre sanal müze kullanımının avantajları

Görerek öğrenmeyi sağlıyor.	f
Para ve zamandan tasarruf sağlıyor.	7
Kalıcılığı artırıyor.	3
Birinci elden kaynaklar olması	3
Derse karşı ilgiyi artırıyor.	2
Gitme imkânı olmayanlara kolay ulaşım	2
	1

Tablo 11’de görüldüğü gibi öğretmenlerin sanal müzeyi tercih etmelerindeki en önemli etkenin görsel veri olması ve görerek öğrenmeyi sağlaması olmuştur. 10 öğretmenden 7’si bu konuya değinmiştir. Bununla ilgili görüşlerde Öğretmen1: *”Görsel bilgi öğrencinin ayağına geliyor. Öğrenci bir yere gitmeden görerek öğrenmiş oluyor.”* Bazı öğretmenler sanal müzelerin kalıcılığı sağlaması ve derse karşı ilgiyi artırmasına vurgu yapmıştır. Örneğin Öğretmen 8: *Okuyarak öğrenmek başka görerek öğrenmek daha kalıcı. O kalıcılığı sağlayabiliyorsunuz. Onu hissettim yani. En verimli geçen derslerim hangisi dersiniz böyle sanal müzelerde yapılan gezintiler... Çocuklar da söylüyor zaten. Biz İstanbul’un fethini daha iyi anladık dediler. Ya da Osmanlı tarihini daha iyi kavradık diye söylüyorlar.”* Öğretmenlerden bir bölümü ise sanal müzelerin para ve zamandan tasarruf sağladığını belirtmiştir. Örneğin Öğretmen 6: *“Avantajları... Şimdi çocuklara gezi yaptırmak... Mesela İstanbul’a ya da Ankara’ya herkesi götürme imkânımız yok. Maddi durumları iyi değil herkesin. Mesela 2 -3 yüz liraya gezi yapsanız. Öğrenci başına para toplamanız gerekir. Dolayısıyla bu bize ekonomik yönden çok büyük fayda sağlıyor. Yani masrafsız hazır bir bilgiyi oraya gitmeden aynı içerisinde kendiniz geziyormuşsunuz gibi ziyaret etme şansını veriyor. Bu iyi. Yani müze gezilerini il il dolaşmak yerine hazır sanal alemden göstermek daha mantıklı”* şeklinde görüş belirtmiştir. İki öğretmen ise sanal müzelerin birinci elden kaynaklara ulaşmada katkı sağladığını belirtmiştir. Mezun olduğu branş açısından bakıldığında tarih öğretmenlerinin birinci elden kaynaklara dikkat çektiği görülmektedir. Örneğin Öğretmen 9: *“Görsellik. Yani en azından müze dediğiniz şey birinci elden kaynaktır. Sosyal bilgiler için. Tarih için müzeler bizim birinci elden kaynaklarımız.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

11. Dersinizde sanal müze kullanırken karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

Veri toplama aracında yer alan “Dersinizde sanal müze kullanırken karşılaştığınız sorunlar nelerdir?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 12’de analiz edilmiştir.

Tablo 12: Öğretmenlerin sanal müze kullanırken karşılaştıkları sorunlar

	f
Hiçbir sorunla karşılaşmadım.	3
Sanal rehber eksikliği	2
Zaman yetersizliği	2
Teknik problemler	2
Sanal müzelerdeki bilgi yetersizliği	2
Sınıf hâkimiyetinin kaybedilmesi	1

Tablo 12’de görüldüğü gibi sanal müze gezilerinde hiçbir sorunla karşılaşmadığını rahat bir şekilde derste faydalandığını söyleyenler (3) olduğu gibi sanal müzelerde özellikle sanal rehber eksikliği konusunda sorun yaşandığını söyleyen (2) öğretmenlerde bulunmaktadır. Örneğin Öğretmen 2 ”İlerlemede sorun yaşadım ben eğer daha önce girip nasıl ilerleneceğini incelemeseydim daha da zor olurdu daha iyi bir yönlendirme daha kolay sanal müzelere girme ve o site içinde daha kolay dolaşım sağlanmalı diye düşünüyorum. Yani daha kolay ulaşılmalı ve o müze içerisinde daha kolay gezilmeli tıpkı şehirlerdeki levhalar gibi iyi yön göstericiler olmalı” şeklinde görüş bildirmişler. Ayrıca sınıf hâkimiyeti konusunda sıkıntı olduğunu söyleyen öğretmende olmuştur. Öğretmen 7: “İşte sınıf hâkimiyetinde sıkıntı yaşıyor. Çünkü herkes gördüğünü paylaşmak istiyor. Karşılıklı görüşmelere geçiyorsun. Sınıfta bir hareketlilik var. Güzel midir bu? Güzeldir. Mutlaka. Herkes düşüncesini açıklamalı. Ama okul ortamında gürültü yansıyabiliyor. Bu olabiliyor. Bu sıkıntı sadece bu.”

Bu soru ile ilgili bazı öğretmenlerde aslında sanal müzelerle ilgili bir sorunla karşılaşmadıklarını fakat müfredat yoğunluğu ve ders saatinin kısıtlı olmasından dolayı yararlanamadıklarını dile getirmişlerdir. Örneğin Öğretmen 8: “Açıkçası pek bir sorun yaşamıyoruz. Dediğim gibi internete ulaşım kolay olduğu için sıkıntımız yok bu noktada. Ama tabii biraz daha bunu genişletebiliriz. Hani daha fazla kullanabiliriz. Ama faydalanmıyoruz çünkü ders saatimiz çok kısıtlı. Biliyorsunuz sizde. Müfredat çok dolu olduğu için”

Ayrıca teknik problemlerden dolayı sorun yaşayan (2) öğretmenler hızlı internet ağının olmaması, sayfaların açılmaması gibi problemlerle karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Örneğin Öğretmen 5: “Sayfaların bazıları açılmıyor. O tür sorunlar var. Açmakta sıkıntı yaşıyoruz. Onun dışında bir sorun yaşamadık. Her istediğimiz yeri göremedik. Görmek isteyip de her yeri göremedik. Kapalı ya da açılmıyor ya da açılıyor ama dönmüyor. Sistemde bir arıza var. Biraz daha çalışma yapılırsa daha iyi olur demek ki.” demiştir. Öğretmen 9: “2, 3 yıldır ben bu siteleri kullandığım için neler olduğunu görüyorum. Ama şu var. Müzeyi gezme sırasında öğrencilerin dikkatini toplamakta sıkıntı oluyor. Müze içerisinde gezerken 2. kata çıkmanız gerekiyor. Tıkliyorsunuz. Yükleniyor. O yükleme sırasında bir zaman kaybı var. O zaman kaybında öğrencinin çok çabuk dikkati dağılabiliyor. Sanal müze kullanmanın en büyük sıkıntısı bu. Sanal müze kullanmanın en büyük sıkıntısı bence bu o geçişler zaman aldığı için... Birkaç saniye de olsa on saniye de olsa öğrencinin o anda dikkatinin dağılması çok kolay.”

Bir öğretilende sanal müzelerdeki tanıtım bilgilerinde eksiklikler olduğu öğrencileri bu konuda tam anlamıyla aydınlatamamasının bir sorun olarak karşısına çıktığını dile getirmiştir. Öğretmen 6:” İşte bu bazı bilgilerin eksik olması veya bizim bir arkeolog olmadığımız için bazı bilgilere vakıf olmamızdan dolayı istenilen sağlıklı bilgiyi kazandıramıyoruz. Onun eksiklikleri giderilirse eğer daha iyi kullanılırsa daha faydalı olur diye düşünüyorum.”

12. Sanal müzelerin sosyal bilgiler derslerinde daha etkili kullanılması için neler yapılabilir?

Veri toplama aracında yer alan “Sanal müzelerin sosyal bilgiler derslerinde daha etkili kullanılması için neler yapılabilir?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplar Tablo 13’de analiz edilmiştir.

Tablo 13: Öğretmenlerin sanal müzelerin daha etkili kullanılması için önerileri

	f
İçerik yönünden eğitimde kullanılabilir hale getirilmeli	5
Öğretmenler bilgilendirilmeli	3
Okullardaki teknik yetersizlikler giderilmeli	2
Sanal müzeler artırılmalı	2
Animasyon-tanıtım-müzik eklenmeli	2
Sosyal bilgiler programında yer almalı	2
Sosyal bilgiler ders saati artırılmalı	1
Sanal müze envanterindeki bilgi eksiklikleri giderilmeli	1

Tablo 13’de görüldüğü gibi sanal müzeleri derslerde daha etkili kullanmak için neler yapılabilir sorusuna öğretmenlerin yarısının içerik yönünden eğitimde kullanılabilir hale getirilmesini önerdiği görülmektedir. Öğretmenlerin sanal müzeler ve kullanımı hakkında bilgilendirilmesi ve sanal müzelerdeki bilgi eksiklerinin giderilmesi de öğretmenlerin getirdiği öneriler arasındadır. Bu konuda Öğretmen 6: “ Bir kaynakça, daha ayrıntılı bilgi... Ondan sonra öğretmenin eğitim öğretimde kullanabileceğinden daha elverişli hale getirilebilir. Biz şimdi orada oklar var. Tıkliyoruz. Odalara giriyorsunuz. Oradaki sağ veya solu şöyle transit geçiyor. Ama çocuk dese ki şurada ki hocam nedir dese. Yazısı da yok. Onu izah edecek bilgi de bizde yok”. Sanal müzelerin sayıca çoğaltılmasının daha çok kullanma imkânı sağlayacağını söyleyen öğretmenlerden Öğretmen 1: “Daha çok çeşitlendirilirse daha aktif ve daha sık kullanılabilir. Özellikle devlet eliyle oluşturulan ulaşım kolaylığı olan sitelerde yer alırsa bizim için daha iyi olur. Örneğin vitamin eğitim gibi eğitim sitelerinden konularla ilgili sanal müzelere ulaşım olursa çok faydası olur.” şeklinde görüş belirtmiştir. Sanal müzelerin öğrencilerin ilgisini çekmesi açısından animasyon, tanıtım, müzik eklenmesini öneren öğretmenlerden Öğretmen 7: “... Daha böyle karikatürize edilmiş şekiller, müzik biraz daha öğrencilerin seviyesine uygun olabilir. Anlatımlar daha güçlü... Anlatımlarla desteklenmeli. Müze tanıtımı desteklenmeli aynı zamanda. Çünkü ses yok genelde. Hep görüntü olarak geziyorsunuz. Orada da birinin mutlaka neyi gördüğünü anlatması lazım. Bakıyoruz ama görmüyoruz. Onun sağlanması desteklenmesi lazım. O da basit bir şey aslında. Programa ses efekti eklenecek o kadar aslında.” Öğretmenlerin bir diğeri önerisi ise sosyal bilgiler programında daha fazla yer verilmesi ve süre yetersizliğine karşı sosyal bilgiler ders saatinin artırılması ve okullardaki teknik imkânların giderilmesidir. Bunun için Öğretmen 4: “ Programa eklenebilir, bütün

sınıflara projeksiyon desteği verilebilir.” ve Öğretmen 10: İşte aslında bizim ders saatimiz artırılrsa o da bir çözüm olur ama müfredatı yetiştiriyorsun. Olacak, yetişecek gibi değil. Öbür türlü kalıyor hani... Ama zamanımız belki olsa. Bir 5 saat olsa... Bir 4 saat olsa daha rahat olur. Rahat rahat izle. Göster.”

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda öğretmenlerin sanal müzeleri önemli bir ders materyali olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedeni ise öğrencilerin gezme imkânı olmayan müzeleri görme imkânı sunmaları olarak belirtmişlerdir. Öğretmenler sınırlı sayıda da olsa öğrencilere gerçek ziyaret hissi yaşatmasına ve internet üzerinden erişim sağlamasına da vurgu yapmışlardır. Sanal müzelerin en önemli ayırıcı özelliği içinde barındırdıkları eserleri online sunmasıdır (Ata, 2002; Schweibenz, 2004; Tepecik, 2007;). Ancak çalışmada yalnızca iki öğretmen bu özelliğe vurgu yapmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerde sanal müze kullanma sıklıklarının ise konunun özelliği belirlemektedir. Öğretmenler genellikle konularla ilgili sanal müzeler varsa kullandıklarını bunun için bir sıklık veremeyeceklerini belirtmişlerdir. Çalışma kapsamındaki iki öğretmen ise yalnızca bir defa kullanmıştır. Burada öğretmenlerin sanal müzeyi kullanma sıklıklarını belirlerken örnekleme 10 öğretmene ulaşıncaya kadar görüşülen 50 öğretmeni de dikkate almak gerekir. 50 öğretmenden yalnızca beşte biri sanal müze kullanmaktadır. Bu oranın düşük olmasının nedeni kullanımda karşılan zorluklar ve öğretmenlerin bu konudaki farkındalık düzeyi olabilir. Güleç ve Alkış'ın (2003) yaptığı çalışmada da sınıf öğretmenleri gerçek müze ziyaretlerini sıklıklarında ünite konularının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca alt-orta ve üst sosyo ekonomik düzeyden aldığı üç okulda alt sosyo ekonomik düzeyde yılda ortalama 1, 2 kez, orta sosyo-ekonomik düzeyde 2 kez ve üst sosyo-ekonomik düzeyde ise 3 kez müze ziyareti gerçekleştirdikleri sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar sanal müze kullanma sıklıkları ile benzerlik göstermektedir. Oysa sanal müze gezilerinin gerçek müze gezilerine göre daha kolay, az maliyetli, az riskli olması nedeniyle daha fazla gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Öğretmenlerin en çok kullandıkları sanal müzeler şunlardır: Topkapı Sarayı, Anıtkabir, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ayasofya'dır. Bu müzelerin daha sık kullanılmasının nedeni sosyal bilgiler dersi programına uygun eserler bulunması ve müzelerin tasarım özellikleri olabilir. Öğretmenler kullandıkları müzelere Galatasaray Lisesi, Marmaray gibi aslında sanal müze kavramı içerisinde yer almayan yerleri de belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin gerek yaptıkları “sanal müze” tanımları gerekse kullandıkları sanal müzelerle ilgili sorulara verdikleri cevaplar, sanal müze konusunda kavram karmaşası olduğunu ortaya koymaktadır. Sanal müze kavramı, sanal tur, web site hatta panoramik görüntülerle karıştırılmaktadır. Gerçekte var olan müzeler sanal müze olabileceği gibi gerçek bir mekâna sahip olmadan internet üzerinde ortak paydaları sebebiyle bir arada sunulmuş eserlerden oluşan sanal müzeler de olabilir. Öğretmenlerin bu tür sanal müzelerden hiç bahsetmemişlerdir. Bunun nedeni müze-sanal müze konularındaki bilgi eksikliği olabileceği gibi henüz Türkiye’de bu tür sanal müzelerin örneklerinin yeterince yaygın olmaması da olabilir.

Öğretmenlerin sanal müze kullanmadan önce yaptıkları hazırlıkların başında sayfayı incelemek ve dersten önce öğrencilere müzeye ait siteyi incelemelerini söylemek gelmektedir. Sanal müzelerin etkili bir şekilde kullanılması için çok önemli olan çalışma yaprağını ise yalnızca bir öğretmen hazırladığını belirtmiştir. Yine değerlendirme boyutunda sadece bir öğretmen süreci değerlendirmek için ölçek kullandığını belirtmiştir. Diğer öğretmenler ise çalışma sonucunda öğrencilere beğenip beğenmediklerini sorduklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin sanal müze ziyaretlerinde kullandıkları yöntem ve teknikler ise anlatım ve soru-cevaptır. Bu sonuçlar Egüz'ün (2011) çalışması ile paralellik göstermektedir. Egüz (2011), sanal müze ziyaretlerinin bilinçli yapılmadığını ve müze eğitimi kapsamında yapılan etkinliklerin değerlendirilmediğini belirtmiştir. Oysa sanal müze kullanımının daha etkili olması için kullanılan yöntemler çeşitlenebilir. Sanal müzede eserlerle ilgili drama çalışması, örnek olay, hikaye tamamlama, eğitsel oyun, nesne çalışma kağıtları vb. birçok yöntem ve teknik sanal müze ziyaretleri esnasında kullanılabilir.

Sanal müze çalışmaları genellikle sınıflarda gerçekleştirilmektedir. Araştırma kapsamındaki öğretmenlerden okulunda bilgi teknolojileri sınıfı olanlar bile sınıfta kullanılmaktadır. Öğretmenler sanal müzeyi öğrencilerin kendisinin gezmesinin faydalı olacağını belirtmekle birlikte bunun sınırlılıklarına vurgu yapmışlardır. Bu sınırlılıklar bilgi teknolojileri sınıflarında öğrencilerin dikkatinin dağılması, sınıf hâkimiyetinin zorlaşması, öğrencilerin başka sitelere girmeleri, her öğrenciye yetecek sayıda bilgisayarın olmaması vb.dir. Alan yazında tek bilgisayarla projeksiyondan yansıtılarak yapılan çalışma mı yoksa her öğrencinin bilgisayardan sanal müzelere bizzat çalışmalarını mı daha etkili olduğuna yönelik bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Öğretmenler sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek müzelere en çok Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Anıtkabir, Topkapı Sarayı, Çanakkale Müzesi'ni örnek vermiştir. Bu müzelerin sosyal bilgiler dersinin konuları ile örtüştüğünü ve öğretimde kullanımının faydalı olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin yarısından fazlası derste kullandıkları sanal müzelerin yeterli bulmamış ve tasarımlarının daha ilgi çekici olması gerektiğini belirtmiştir. Animasyonlar ve müzikle desteklenmek, çizgi karakterlerin rehberliği vb. özelliklerin öğrencinin ilgisini çekeceğini düşünmektedirler. Öğretmenlerin sanal müzeleri yeterli bulmamalarının bir diğer nedeni sanal müzede envanterlerin açıklamasının yeterli olmamasıdır. Güleç ve Alkış'ın (2003) çalışmasında da öğretmenler gerçek müze ziyaretleri sırasında da müzelerde bazı eserlerle ilgili bilgiler yazılmadığını ve müze görevlilerinden yardım alamazlarsa yetersiz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sanal müzelerde anında görevlilere ulaşma imkânı olmadığından bu sıkıntı daha da büyümektedir.

Öğretmenler sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımının görerek öğrenmeyi, para ve zamandan tasarruf ve kalıcılığı sağlaması açısından avantajları olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar Ata (2002), Çolak (2006), Tepecik (2007) Ulusoy (2010) ve Ermiş'in (2011) çalışmasını desteklemektedir. Çolak çalışmasında sanal müzelerin, dünya çapında erişim sağladığı, ziyaretçiler ile kesintisiz iletişim sağladığı ve doğru tasarlandığında uzaktan eğitim için önemli bir araç olduğunu belirtmiştir. Ermiş'in (2011) çalışmasında da ilköğretim 2. Kademe öğrencilerinin üç boyutlu sanal müze ziyaretlerinin

uygulanması durumunda görsel sanatlar eğitimine belirli bir katkı sağladığı tespit edilmiştir. Ulusoy'un (2010) çalışmasında sanal müze ile eğitimin öğrencilerin tarih dersine karşı motivasyonlarını artırdığı görülmüştür ve öğrenciler süreci çok eğitici ve eğlendirici bulmuşlardır. Yine Ata (2002) ve Tepecik'de (2007) sanal müzelerin yararları konusunda benzer ifadeler kullanmışlardır.

Öğretmenler, sanal müze kullanırken sanal rehber eksikliği, zaman yetersizliği, teknik problemler, sanal müzedeki bilgi yetersizliği, sınıf hâkimiyetinin kaybedilmesini karşılaşılan problemlerin başında göstermektedirler. Egüz ve Kesten'de (2012) çalışmalarında öğretmenlerin sanal müzelerden teknik imkânların yetersizliğinden ya da zamanla ilgili kaygılarından dolayı yeterince yararlanamadıklarını ortaya koymuştur. Öğretmenler bu sorunların çözümü ve sanal müzelerin derste daha etkili kullanılabilmesi için ise sanal müzelerin içerik yönünde eğitimde kullanılabilir şekilde düzenlenmesi, okullardaki teknik yetersizlikler giderilmesi, öğretmenlerin sanal müzelerle ilgili bilgilendirilmesini, sanal müzelerin ve müzedeki eserlerle ilgili bilgilerin artırılmasını ve sosyal bilgiler programında sanal müzelerle daha fazla vurgu yapılmasını önermektedirler. Ayrıca sosyal bilgiler ders saatinin çok az olduğunu bu nedenle müze ve sanal müze etkinliklerine yer veremediklerini bu nedenle ders saatinin artırılmasını önermişlerdir.

Çalışma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sanal müzeyi önemli bir öğretim materyali olarak gördüğü ancak kullanımı sırasında sıkıntılarla karşılaştığı görülmektedir. Çalışma ve alan yazın taraması sonucunda sanal müzelerin sosyal bilgiler dersinde daha etkili kullanılabilmesi için aşağıdaki öneriler sunulmuştur

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin gerek yaptıkları "sanal müze" tanımları gerekse kullandıkları sanal müzeleri yoklayan sorulara verdikleri cevaplar, sanal müze konusunda kavram karmaşası olduğunu ortaya koymaktadır. Sanal müze kavramı, sanal tur, web site hatta panoramik görüntülerle karıştırılmaktadır. Bu kavram karmaşasının önüne geçilmesi, sanal müzeler konusunda öğretmenlerin yetkinliğinin artırılması için öğretmenlere uygulamalı hizmet içi eğitimler düzenlenebilir. Milli eğitimle işbirliği içinde olan bazı eğitim sitelerinde bu konuda yönlendirme yapılabilir. 2013-2014 eğitim öğretim yılında ilköğretim okullarında uygulanacak olan Fırsatları Araştırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) projesi kapsamında verilecek olan interaktif eğitim konulu seminerlerde sanal müze konusuna da değinilerek tüm öğretmenlerin bu konuda bilgilendirilmesi sağlanabilir. Yine FATİH projesi için içerik geliştirilirken sanal müzelerle yer verilebilir. Ders içeriklerinde uygulamaya yönelik müfredatın artırılması hatta mümkünse sosyal bilgiler derslerine 1 saatte uygulama dersi eklenerek öğretmenlerin görsel verilerden rahatlıkla faydalanabilmesi sağlanabilir. Çalışma kitaplarına sanal müze gezileriyle ilgili etkinlik örnekleri eklenebilir. Öğrencilerin ilgi alanlarına göre performans ödevi verilerek istedikleri bir müzenin sanal gezisini sınıfa sunmaları istenebilir. Sanal müzelerin etkili bir şekilde kullanılabilmesi için müze yöneticileri ve eğitimcilerin işbirliği yapmaları gerekmektedir. Sanal müzelerin eğitim amaçlı kullanımı için sıradanlıktan kurtulması daha ilgi çekici hale getirilmesi için tanıtımlar, animasyonlar, efektler eklenerek daha ilgi çekici hale getirilebilir. Ayrıca bazı yabancı müzelerdeki gibi "British Museum" sanal üyeliklerle mail adresine sürekli tanıtım mailleri gönderilebilir. Oradaki eserlerin bazı kopyaları internet ortamında satış yapılarak hem ülke tanıtımı hem de gelir elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- Ata, B. (2002). *Müzelerle ve Tarihi Mekânlarla Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin Müze Eğitimine İlişkin Görüşleri*. Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyüz, G. (2009). *Sanayi Müzelerinin Tarih Eğitiminde Kullanım Durumu: Rahmi M. Koç Müzesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çalışkan, H. ve Çerkez, S. (2012). “Sosyal Bilgiler Derslerindeki Müzeyle Eğitim Uygulamalarının Öğrenci Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi” *International Online Journal of Educational Sciences*, Vol.41, s. 162-173.
- Çolak, C. (2006). Sanal Müzeler. *İNET-TR, 11. Türkiye’de İnternet Konferansı*.21-23 Aralık. Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi.
- Çulha, B. (2006). *Tarihsel Mekânlarda Keşfederek Öğrenme Yoluyla Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öğrenci Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demir, R. (2005). “Sanat eğitiminde bir program önerisi: galeri eğitim programı”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 1. s. 95-104.
- Düzgün, O. (2007). Sanal Müzecilik ve Müzelerimiz. *Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik I Sempozyum (21-22 Mayıs)*. Dizayn Ofset Basım Sanayi Matbaacılık, Ankara. s. 217-220.
- Egüz, Ş. (2011). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Müze ile Eğitimin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Samsun İli Örneği*, Yüksek lisans tezi, Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi.
- Egüz, Ş. ve Kesten, A. (2012). “Sosyal Bilgiler Dersinde Müze ile Eğitimin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Samsun İli Örneği”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt 13, Sayı 1, s. 81-104.
- Erim, G. (2005). “Bursa Anadolu arabaları müzesinde bir araştırma: müzede sanat eğitimi”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 2. s. 299-307.
- Ermış, B. (2011). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Görsel Sanatlar Dersinde “Üç Boyutlu Sanal Müze Ziyareti” Etkinliğine İlişkin Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Filiz, N. (2010). *İlköğretim Öğrencilerinin Müzelerde Nesnelere Sosyal Bilgiler Öğrenme Tecrübesi: Fenomenolojik Bir Yaklaşım*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gartenhaus, Alan R. (2000). *Yaratıcı Düşünme ve Müzeler*, (Çeviren: Ruhiser Mengenci ve Bekir Onur), Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
- Gökkaya, K ve Yeşilbursa, C. C. (2009). “Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2),s. 483-506.

Güleç, S. ve Alkış, S. (2003). “Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin iletişimsel boyutu”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 1, s. 63-78.

ICOM (2006). “Code of ethics for museums”, <http://www.icom.museum.html> (01.11.2010)

Işık, A. (2008). *Grafik Tasarım Açısından Müze Tanıtım CD’leri ve Ayasofya Müzesi’ni Tanıtıcı Çoklu Ortam CD Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuruoğlu Maccario, N. (2002). “Müzelerin eğitim ortamı olarak kullanımı”. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt: XV, Sayı: 1. s. 275-285.

MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (6. ve 7.sınıflar)*. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>

Miles, M.B. & Huberman, M.A., *An Expanded Source-Book Qualitative Data Analysis*, Sage, London 1994.

Önder, A., Abacı, O. ve Kamaraj, I., (2009). “Müzelerin eğitim amaçlı kullanımı projesi: İstanbul Arkeoloji Müzesi’ndeki Marmara örnekleme”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1) 25, 103-118.

Saraç, Ç. N. (2007). Çoklu Medya, Dijital Koleksiyonlar ve Sanal Müze. *Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik I. Sempozyumu 21-22 Mayıs* (ss. 233-240). Ankara: VEKAM.

Schweibenz, W. (2004). *The Development of Virtual Museums*, ICOM News No:3.

Şık Glosset (2007). Sanal mimarlık müzesi: Sanal müzecilik. *Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik I Sempozyumu 21-22 Mayıs* (ss.229-232). Ankara: VEKAM.

Tepecik, A. (2007). Sanat eğitimi ve sanal müze. *Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Müzecilik I. Sempozyumu 21-22 Mayıs* (ss. 233-240). Ankara: VEKAM.

Ulusoy, K. (2010). “Open education students’ perspectives on using virtual museums application in teaching history subjects”, *International Journal of Instructional Technology & Distance Learning*, vol.7, no.1.

Yeşilbursa, C. C. (2008). “Sosyal bilgiler öğretiminde tarihî yerlerin kullanımı”, *TÜBAR-XXIII*, s.: 1-14.

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz K. ve Şeker M., “İlköğretim öğrencilerinin müze gezilerine ve müzelerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi-Fen Bilimleri*, 1 (2), (2011), 21-39.